

hogy egészen természetesnek találjuk, hogy az asszony a kérdést így esonkán is megértette és felelni tud rá. Többi jelenete is igen jó volt, csak a harmadik felvonás legelején éreztük a kelleténél könnyedebbnék. Ami Lukács Pál beszédmódját illeti: a valóság-hű színpadi beszédnek azt a fogását, hogy a mondatnak nyelvtani konstrukcióját szét-dobja, talán ő képviseli legerősebben. Artikulációjában is az utóbbi időkben néha feltűnő hanyagság érzik. Szinte szabálylá vált nála, hogy a két magánhangzó közé eső pattanó mássalhangzókat eltorzítja vagy egyszerűen kihagyja. A *na-gyon* szó az ő szájából *najon*-nak, a *fogok* pedig *fook*-nak hangzik.

A többi szereplő közül kivált Varsányi Irén, Hegedűs Gyula és Kürti József voltak a szokott jók.

A Renaissance színház újdonságai közül csak *Az őszi szerelem*, Pierre Wolf és Henri Duvernois színműve méltó a megbeszélésre. Pedig e darabban is furesán kavarnak együtt az irodalmi értékek, a súlyosabb mondanivalók és a hangulati finomságok a legkülönbözősebb hatáskeresztmetszésekkel. A nagylelkű történet tudósnak és léha feleségének egymásmellé helyezésében sok lélektani finomság jut kifejezésre, a kis divatárus leánynak és a tudósnak egymáshoz való szerelme nagyon üde és kedves, de a darabnak főfordulata, a két gyermek elcserélése olesó mozitrickekre emlékeztet. S ami a rutinos francia szerzők részéről valósággal meglepő, az a darabnak itt-ott kínos és unalmasá váló erőszakos nyújtása. Mindamellett nem volt hiábavaló e darab színrehozatala, már csak azért sem, mert Somlay Artúrnak és Simonyi Máriának ismét alkalmat ad játéktudásuk bemutatására. A többi szereplők közül a közönség lelkesen tapsolja Ilosvay Rózsit. A kis divatárus lányt valóban sok bájjal játszsa, de igazán sikerülten csak ott, ahol valami tréfásabb, valami pajzánabb hangot kell megütnie. Ahol azonban melegséget kellene sugározni, ott meglehetősen prózai és érzéstelen. Az apóra szerepében Harsányi Rezső humora újra egész erejével érvényesül.

Galamb Sándor.

Sztambuli benyomások. Sztambul ma nemcsak a foglalkozás, vallás és nyelv szerint, hanem politikailag is heterogén elemekből áll. Az eltérés ez utóbbi vonatkozásban nyilatkozik meg legrejtettebben, de mégis határozottan. Császárság, az ő nyelvükön szultánság, nincs többé, a dinasztiaát visszavaráon emlegetni nem ajánlatos; nem is emlegetik. A város és lakossága önkéntesen avagy akarata ellenére köztársasági keretek között él. Mint mindenhol, itt is akadtak az új rendszernek hangos szószólói, nagyhangú éltetők, kik esküt tesznek az új kormányformára, de hasonló erőltetett készséggel szolgálnak — legföljebb egy rövidebb tartamú visszavonultság után — a régit, ha fölébredne. A nagy tömeg köztársasági, — meggyőződés nélkül, de könnyen visszafejleszthető dinasztia-hűvé, — szintén különös meggyőződés nélkül.

Önkéntelenül előtölköszik a gondolat: van-e a város mai polgárságában érdeklődés a politika iránt: vannak-e nagyszámú csoportok, testületek, melyek a politikát önmagáért keresik, melyeknek tápláló eleség a közállapotok megvitatása; vannak-e olyan csoportok, melyek egyetemes faji vagy felekezeti szempontból lelki szükségletképpen keresik a közjó megteremtésének és mélyítésének módozatait.

Ilyen egyének mindenütt akadnak, de ilyenekből alakult társulatokat Sztambulban csekély számban találunk. A régi rendszernek egykoron tekintélyes oszlopait vagy a rágalom és a vád döntötte sárba, vagy a két irányzat közt természetesen, de sajnálatos mértékben kiélesedett ellentét zárta ki a közszolgálatból. Speciálisan az utolsó szultáni kormány politikája gyűlöletté változtatta a korábbiak irányában tanúsított közönyt. A nagyhatalmak által megszállott fővárosban idegenek kegyén tengődve, abban látta feladatát, hogy a mult századok előkötörzött szellemében narkotizálja a dinasztia utolsó napjait és láthatóan jó néven vette, hogy a megszállók brutalitása segítette őt a tömegek fegyvelmezésében, s végnapjai csendjét biztosította. Hatásköre — székhelyén az idegenek jelenléte, távolabb a tekintély hiánya miatt — napról-napra csökkent; nyugati Anatóliát a görög megszállás, a ke-

letit a felkelő függetlenségi harcok ragadták el tőle, amabban egy már feladott, emebben egy nekiült területet vesztt el. Az események nem igazolták a szultáni kormány megalkuvó politikáját s a diadalmasan előtörő köztársasági párt sorsdöntő sikereinek kivívása után kíméletlenül pálcát tört riválisának magatartása fölött. A történelemnek nem példanélküli eseménye ismétlődött meg: egy dinasztia, első sorban maga az államfő, hatszáz év óta népének jóban-rosszban vezetője, nem örvendhetett faja diadalának, mert az egyúttal saját bukását jelentette: a hanyatló irány természetes csődje egy különben jóakarató férfiú vállaira zuhant.

Az Oszman-dinasztia bukásának évében más trónok porbahullása is fokozta a század tragédiájának nagyszerűségét, de Oroszországot kivéve, a fölbomlás sehol sem járta át annyira a meglévő intézményeket, mint Törökországban. A nagy szakadék, mely az egyidejűleg párhuzamosan működő két kormányt törekvéseiben egymástól elválasztotta, lehetetlenné tette a szereplő egyéniségek együttműködését. Eltekintve az új rezsim állítólagos feketelistájától, melynek 150 proscibáltját a súlyos vádak hosszú ideig a hazatérés gondolatától is elriasztják, nagy tömeg szellemi erő hever parlagon, mert valamikor „szolgált a szultánt”.

A mai kormány nem titkolja a szemrehányást, hogy az anatóliaiak kétségbeesett küzdelmének három esztendeje alatt Sztambul népe közvetlen életveszedelem nélkül aránylag nyugodtan élt, sőt az ellenségnek fizetett sarc és a feladott öntudat árán vagyonát is szaporította; méltó tehát, hogy az új életre ébresztett birodalmat azok vezessék, kik az életrekeltésben több erőt, nagyobb áldozatkészséget mutattak föl; Anatólia újból elfoglalta Sztambult, de ez alkalommal nem akar rabszolgája lenni. Az egykori főváros eleinte felháborodással fogadta a jövevénytisztviselőket, de két esztendő tapasztalatai megtanították arra, hogy a hatalom előtt meg nem hajolnia lehetetlen; s ma már nem az a panasz, hogy a magas állásokat idegenek töltik be, hanem hogy a legjelentősebb hivatalok egymásután átköltöztek — Angorába.

Két és fél év telt el azóta, hogy a török főváros a lázadóknak bélyegzett köztársaságiak diadalmas előnyomulását „ünnepelte”. Az ünnepegy vegyes érzelmeket takart a meglepett tömegekben. A győzelem az udvari pártnak halaszthatatlan bukását, az idegen kereskedőknek — idegennek érezte magát a bennszülött görög, örmény, zsidó egyaránt — a megszálló hadakkal együtt egy páratlan kereskedelmi konjunktúra távozását jelentette. Ha valami kétség merült föl, hamarosan eloszlott. Az események igazolták az aggodalmaskodókat, sőt a reménykedőknel is súlyos gondokat idéztek elő; az új korszak és új rendszer országos szempontból sok bajt megszüntetett, de helyi — sztambuli — szempontból sok újat szült.

A régi Sztambul az első diadalmas forradalomig, az ifjú-törökök szaloniki felkeléséig, politikai tekintetben képviselte a birodalmat és azazal egy jelentésű volt. Gondtalan esendje a birodalom belső békéjét jelentette s biztosította a periferikus lázadások elnyomását; a főváros uralta a birodalmat is. A kinestári kiadások java része az udvar és a központ közvetítésével a főváros népe közt folyt szét és ha a kormány — inkább idegen nyomásra, mint meggyőződésből — valamelyes reformra vállalkozott, a munkát a főváros népe csinálta és élvezte. Ahogy a vasutak inkább Sztambul, mint a vidék érdekeit szolgálták, úgy a kikötő és a többi egyébként országos érdekű intézmény is. Az udvar belátta, hogy a milliós nagyváros jól- vagy fékentartása első sorban saját érdeke és még a különben más célú palotai fényűzés is hozzájárult a tömeg ellátásához. A főváros jelentékeny része birodalmi vagy — ezzel egy eredetű — udvari kenyéren élt, sőt ebből éltetett másokat is.

E szerény, de biztosnaklátszó gazdasági bázis már a nagy háború váltságos szakaszaiban megmegingett, a megszállás korában pedig s végül éppen a diadalmas előnyomulás által előidézett helyzetben teljesen felborult. Az első csapat a háborúk szörnyszülőltje mérte rá, a drágaság; a másodikakat Sztambul speciális átká, az állítólag „tervszerűen irányított” tűzvész. Az anyagi gondoktól zaklatott kedélyeket érzelmi bán-

talmak, a megszállók vallás- és kegyeletstértő gőgje ronesolta tovább, de megváltást a csodamódon leimádkozott győzelem se hozott; a fölszabadított városból elmenekült kormányával a szultán, sejjhül iszlámjával a kalifa, a lakosság legpénzebb életetói. Jelentékeny összegek maradtak ki a forgalomból; a régi tisztviselők erősen redukált nyugdíjba kerültek; az egyházi emberek jövedelmük nagy részével befolyásukat is elvesztették; ügyes alkalmazkodók az új fővárosban érvényesültek s a régiben csak néhány ember maradt lényegesebb munkakörben.

A kormánynak most is van pénze, de azt nem Sztambulban, hanem az újonnan székhellyé avatott színtörök Angorában költi el. A sztambuli lapokban szinte naponta megjelen egy-egy kép: az új parlament épülete Angorában... az új pénzügyminisztérium Angorában... az evkaf bérpalotái... és új utca Angorában... és egy-egy hír: a findikli palota csillárait beépítették az új parlament üléstermébe... a Jildiz szőnyeget a kormány Angorába viteti... a Topkapu szeraj műkinesei megérkeztek Angorába... az evkaf Angorába tette át bérházépítő politikájának súlypontját... és — ki gondolta volna még két év előtt —: Angorában képkiallításokat rendeznek...

Angorában századokon át nem történt annyi esemény s fennállása óta nem írtak róla annyit, mint az utóbbi két év alatt. A sztambuli könyvesboltok kirakataiban vaskos díszművek, tudományos munkák és albumok hirdetik, hogy a nyugati nagy nemzetek Angora jelenkora alapján fölfedezték Angora klasszikus multját. A jelen szempontjából fontosabb, hogy a szegény kisázsiai városka köztudomású államsegélyből és ki nem derített egyéb forrásból olyan tűzoltó-garnitúrát vásárolt Németországban, amilyennel az e tekintetben valóban kitűnően felszerelt Sztambul sem dicsekedhet. S amíg Angora épül, gépeket hozat, gyárakat rendel és szerel föl, amíg polgármesterét — kit szintén Sztambultól hódított el — európai körútra küldi, hogy a legszebb és legpraktikusabb terveket szerezzé meg Angora fölépítésére —, azalatt Sztambul polgármestere újból meghonosítja a kukoricával kevert kenyeret és mint ilyenkor szokás, né-

met tudósok véleményével bizonygatja, hogy az nemcsak olesó, de „táplálóbb és jobb ízű az eddigénél“.

Csoda-e, ha az eddig állampénzen dolgozó iparos szemében a két rendszer, két főváros közti ellentét gazdasági vonatkozásában domborodik ki, csoda-e, ha a félezer év óta havi fizetéshez és állami szolgálathoz szokott lakosság a hosszúra nyúló „első pillanat“ zavarában kenyér nélkül maradt és a nálunk is ismert recipe szerint sajnálni kezdi a „régii jó idöket“.

— „Angora tehát öt év alatt szép nagy várossá épül, ha a mai irány meg nem változik.“

— „És ha a nép megbírja az adót — toldotta meg a gondolatot egy iparos. — Angora nagyon sokat nyel el.“

Nagyfokú rövidlátás vagy önzetlenség kellene hozzá, hogy az ész föl ne érje a megkülönböztetést és a lélek egyensúlya meg ne bomoljon. Az előbbi hiányzik.

Szegyenkezés, közöny, vagy gyávaság okozza, hogy Sztambul elhagyatottságáról, anyagi és szellemi mellözéséről nyíltan senki nem beszél. Néha egy éle leple alól csillan ki a fájdalmas igazság. Egy bájos hölgy — Sztambul — lemondóan ejti le karját toalett-asztala előtt; a kép alatt a szöveg: „minden reményem hiú, fáradozásom meddő“ (t. i. mert a köztársasági elnököt sem Isten-adta szépsége, sem ön-maga csinosítgatása nem bírta Sztambulba hozni.) Némely panasz szinte a siránkozásig megy; a Reszimli Gazeta (1924 okt. 4-én) hozza a Sztultan Ahmed-tér képét, melyen „régente zsihogott a tömeg, de alig egy-két gesztenyészé lézeng, mióta nincs, aki Sztambult keresse, aki sajnálja, aki szeresse.“ Vannak, akik az új politikát okosan magyarázzatják a város hátrányosan exponált fekvésével és testvéri önzetlenséggel bizonygatják, hogy az Aranyszarv elkényeztetése után az anatóliai törökségnek kulturális és gazdasági fölemelése nagyon indokolt irányváltoztatás; hogy a tíz körrömmel megvívott szabadságharc közönyös szemlélése vagy éppen a sztultáni politikának hallgatóságos helyeslése nem egyenértékű az anatóliaiak vér- és pénzaldozatával, tehát a megkülönböztetés jogos; de

a fáma arról is tud, hogy az új kormányzatot a régi főváros hagyományaiban lappangó erő s az anyagilag károsodott polgárság elégtelensége tartja távol.

A kölcsönös idegenkedés leplezése egyik félnek sem sikerült. 1924 őszén a kormány Dumlu bunárnál rendezte győzelmének emlékünnepét. A csata színterére gyűlt törökség extázissal ünnepelte az államfőt, faji életének meghosszabbítóját; az ünnep után az államfő az egykori diadalmas hadsereg menetét követve, épen olyankor ért egy újabb állomásra, mikor ez „fölszabadulási ünnepét” tartotta. A diadalmenet nagyszerű, gondolata sokkal tartalmasabb, mint a császároknak pénzen rendezett díszfelvonulásai, mert a török hőst a valóban fölszabadított földnép, hamvaikból élemedő városok és falvak köszöntötték. A pasa két hétig tartó diadalmenet után, miközben sok bölcseséggel szólott a jövő feladatairól és az erők szükségese egyesítéséről, Mudaniánál tengerpartot ért és egy cirkálóra szállt.

A sztambuli lapok határtalan lojalitással írtak a hosszú szemleútról és a közhangulatot előkészítették a pasa fogadására. Eppen péntek volt, már reggel jelentették, hogy a cirkáló közeledik. Dél tájban ágyúk bömbölése zúgott végig a városon, megszólalt és bűgött, visított a kikötő minden szírnéja. A levegő reszketett a rettenetes zajtól, az emberek lelke az örömtől. Sztambul szíve nagyot dobbant: megjött a pasa, megjött a belső béke! Az ünneplő tömegekkel zsúfolt mecsetek percek alatt kiürültek, a nép a tengerpartra özönlött, hogy üdvözölje a vendéget. Az ólomszürke cirkáló elhaladt a Leány-torony mellett, a Top-kapu foka előtt, de még mindig nem állt meg. Odább sem. A Dolmabáse előtt sem. Szelte a kék tenger vizet és hús perc alatt eltűnt a szoros kanyarulatában. A kifaradt szírnék egyenkint elnémultak, az embereknek is inkább hallgatni jött kedvük, csak az arcukra kicsapó fájdalommal csalódás beszélt. Pár óra múlva megjelentek az esti lapok, egyikén a cirkáló és előkelő utasainak képe, fölötte a vastagbetűs cím: „Gazi Musztafa Kemal pasa ő fensége (ő méltósága) városunkat megsemlélni kegyeskedett...” Anélkül, hogy a császárok és szultánok

egykori városát ennél többre méltatta volna, a pasa Trapezuntba hajózott, heteken át sorra látogatta föllépésének és első tevékenységének színterét, keleti Anatólia sziklás hegyeit és egy hónap múlva nagy kerülővel szárazföldi úton tért Angorába.

Még egy adat a titkolt törekvések illusztrálására: A „Dzsümhuriyet” (= Köztársaság) c. napilap a „chandán” szó régebbi jelentésén elmélkedve úgy találja, hogy az nemcsak uralkodót, hanem egyesületi elnököt, főnököt is jelentett. A „Szon Telegraf” (= Legújabb Táviratok) tiltakozik a szó értelmezése ellen, mert attól fél, hogy „mihamar a mai államfő neve előtt fogja találni”. (Nov. 1-én.)

Bajosan hihető tehát, hogy a Sztambul és Angora közötti ellentét kizárólag gazdasági okon alapulna — bár ennek is szerepe van benne —, sőt igen jelentős részt kell politikai motívumoknak tulajdonítani. De ha magánál a gazdasági kérdésnél maradunk, Sztambul helyzete éppen most különösen indokolja igényét a központi hatalom támogatására. Eltekintve a már érintett, századok óta aktuális kérdéséről, leégett és leégésre kárhözhatott részeinek fölépítéséről. Sztambulnak egy másik pénzforrása, az utóbbi években erősen vitatott kereskedelmi jelentősége egyrészt a nyugati hatalmak, másrészt a nemzeti kormány politikája következtében egyre problematikusabbá válik. Mind a kereskedelmi kamara tekintélyes folyóiratának (40. évfolyamban török és francia szöveggel havonta nyole quart-íven jelenik meg) adatszéri jelentése, mind a kereskedők magánjellegű panaszai szerint a kikötő hajóforgalma erősen megcsappant, a tranzitforgalom negyed-ötöd részére hanyatlott.

A baj orvoslására ezideig nem történt semmi, növelésére igen. A görögök eltávolítására gondolok. A kormány a lausannei békében biztosított jogánál fogva kitelepíti mindama görögöket, akik az összeomlás után szívárogta a birodalomba, a bennszülött görögökre pedig nyomást gyakorol, hogy lehetőleg ezektől is szabaduljon. A sorsára bízott Sztambul a maga erejéből törekszik a közel félmilliónyi tömeget pótolni vagy lelkében törökké tenni, tehát

olyan nagyszerű célt tűzött maga elé, amelyre a fényes multban szinte rendkívüli hatalmi eszközök birtokában nem gondolt senki.

A Balkánon tehát megismétlődik a vesztett török háborúk után többször látott népmozgalom, melyet még a mai nacionalista szellemű korszakban is inkább a vallásból keletkező ellentét irányít és csak másodsorban politikai cél. Az aránylag hitbuzgó és amellet alacsony kultúrívű mohamedán olyan országba vágyik, hol — akár politikai jogok élvezete nélkül — teljes vallási és faji szabadságot érez. A görögség ellenben gazdasági okokból mereven ragszik új „hazájához“ s még az újonnan betelepültek is bevárták a karhatalom intézkedéseit. A vezetőség a napilapok által előkészített közvélemény hangos helyeslése mellett hajtotta végre a kormány utasításait és ellenőrizte közel ötven ezer ember távozását.

A modern eszközökkel lebonyolított kisebbfokú népvándorlás emlékezetbe juttatja a mórok kivándoroltatását Spanyolországból. Ott a mohamedán elem volt kénytelen hazát cserélni, itt a keresztény; vallási szempontból a két esemény között nincs hasonlóság, de igenis van gazdasági vonatkozásaiban. Amint a mórok Spanyolországnak sokkal ügyesebb kereskedői voltak, mint az uralomra jutott faj, úgy a görögök is iparban és kereskedelemben, munkában és munkáltatásban fölülmúlták a törököket. Kitelepítésük következetes sürgetésének is ez az igazi oka. A sovinizmustól hevült közvélemény hallotta ugyan az ellenfél magyarázgatását és e gazdasági harakiri megfontolására irányított intelmeit, de nem adott nekik igazat. Szerinte a gazdasági élet várható válsága a távozó görögöket fogja érni, akik egykori virágzását élvezték; a törökségre egyikből sem háramlott semmi, de legalább megtisztult a politikai és erkölcsi élet. Így biztatják egymást az erősebbek, a nagy tömeg pedig régi módon teszlim-jébe burkolódzva fel-fel-sóhajt, hogy maholnap a lyukas fazekat is külföldön kell foltoztatnia.

Ahol a kieserelési akció lezárult, ott már érezhető is az iparoshiány. A cserébe kapott török elem ugyan mozgékony és rövid tétovázás után existenciát teremt magának, de

mint kávé vagy dohányültetvényes, faja és sajátmaga szenvedélyeinek szolgálatát választja egyben kenyérkereseti forrásul is.

Általában úgy látszik, hogy a törökségnek a megürült kereskedelmi pozíciók betöltésére nagyobb hajlama és készütsége van mint az ipari termelés folytonosságának helyreállítására. A kereskedelmi érzék érdekesen figyelhető meg Sztambul sokat emlegetett koldusain; az ülő vagy guggoló koldus messze előrenyújtja a fényesre kopott pléh-tányérkát vagy a lefaragott konzervdobozt, amibe az alamizsnát kéri; még mormolja érte az áldást s már kiteszi a pénzecskét a leterített rongydarabra, társai mellé: itt a tíz parás, itt a huszas; külön rakáson a szintén hús para értékű, de rézzel kevert, kisebb városi pénz, a „fis“, és rajta túl a negyven parás, egykor körülbelül 24 fillér, ma 2—3 aranyfillér, a kezdődő, komoly pénz. Gondosan osztályozódva gyűlik a pénz egész estig... A mindennütt tapasztalható érzéken kívül a kereskedelem ellen irányuló ellen-szenv teljes hiánya indokolja azt a föltevést, hogy a törökség e tér hézagait fogja leghamarabb betoiteni.

Az ipar kedvezőtlenebb jövőt ígér. Nemrég Szalonikiból és Marsejlléből (!) hozták Sztambulba az épületéglát. Általában ma is alig számottevő, bár egyes iparágak kis üzemei állati szorgalommal próbálják pótolni a modern eszközök hiányát. S míg ezek nagymennyiségű, bár nem éppen elsőrangú cikkel túlhalmozzák a pangásukban is zsúfolt vásártereket, míg a többi iparág munkás- és anyaghányban szenved, — Kis-Azsiában egészen sajátságos módon igyekeznek erőt önteni a sir széléről visszarántott Törökország gazdasági életébe. Azért mondom ezt a módot sajátságosnak, mert hívei — majdnem minden számottevő tényező — az anyag természetét figyelmen kívül hagyva pusztán a faji lelkesedés lángjával akarják táplálni. Angora nekilendülését már érintetem, ehhez hasonló haladási törekvést híresztelnek minden vidéki gócponttól. Majd minden héten publikálnak egy vasútépítési, gyáralapítási, erdészeti vagy bányászati szerződést. A csalódásokhoz szokott közönség nagy örömmel olvassa a tényleges eredményeket s ezért a

vasútépítés állapotáról (főleg az angora-szivaszi vonalról) naponta közölnek újabb tudósításokat: a síneket X-ig lerakták; Németországból egy hajórakomány sín érkezett; a Szamszun—Csarsamba—Bafra-vonal megépítésére a Nemlizardék kaptak concessziót; az Ilidza—Palamutlik közötti vonalat olasz társaság fogja megépíteni; Angorában megnyílt az Is bankaszy („a munka bankja”, a jövendő Törökország vezérintézete); a kormány gondoskodott róla, hogy öt év múlva az ország gyufaszüksége belföldi áruval fedeztessék; Szamszunba tizennyolc vasuti híd alkatrészei érkeztek Németországból; hír szerint a kormány fontos erdészeti szerződésre készül lépni a Grödel-családdal; újra üzembe lép a kőtahjai porcellángyár és föléled az eszkisichiri szőnyegszövelés (mindkettő a görögök kivándorlása miatt akadt meg, kikben gyakorlott munkásait vesztette) stb.; a kormány a földművelés fejlesztése végett Német- és Franciaországból szakembereket hozatott. „Csak az a baj, hogy anyagi eszközei elsőrangú erők szerződésére nem elegendők.”

És ezzel eljutottunk ezen kérdés legnagyobb nehézségéhez, a pénztelenséghez. Nemcsak egyesek baja ez, a kormány is küzködik vele. A bankjegykibocsátás jogát a szultánok angol pénzesopornak adták; évek óta se innen, se egyéb helyről nem kapott kölcsönt, inflációhoz nem fordulhat. Idegen tőke és belföldi kölcsön nélkül fürge adópolitikával (a forgalmi adót nem ismerik) szerzett rendes bevételeiből fizeti kiadásait (a tisztviselői illetmények közel állnak a békebeli nivóhoz). Deficitje nem is lehet, pénzsűkében legföljebb úgy segíthet magán, hogy saját alattvalóival szemben fennálló kisebb tartozásainak kifizetését elhalasztja (pontatlansága hírének egyik oka). A rendes kiadásokra tehát fedezetet talált, de a költséges reformok és a beruházkodás komolyan átérzett szükségét ezzel kielégíteni, amerikai méretű munkát anatóliai adójövedelemmel elvégeztetni lehetetlen. A tiszteletreméltó, de célhoz nem segítő sovinizmus előbb-utóbb érezni fogja azon igazság súlyát, hogy gazdasági kérdést csak gazdasági eszközökkel lehet megoldani.

Fekete Lajos.

Kiállítások

A konzervativizmus és a radikalizmus évtizedek óta tartó harca a politikai, közgazdasági és társadalmi kérdések mezéjén kívül a művészetek terén is dúl.

A multból tanulságokat kereső, a hagyományokon szervezesen fejlődő irányzatban több a természetesség és valóság, mint a jövő eszillogó elméleteitől kissé vakult irányzatban, az első pozitív alapokon nyugszik, az utóbbinak igazságát csak a jövő lesz hivatva igazolni.

Mindkét részen megelhetjük a szélsőségek híveit; amott a multhoz való ragaszkodás kizárólagosságát, emitt meg a legképtlenebb elméletek tisztavirágéletű „izmusait”.

A technika szédületes fejlődési iramától kábult ember nehezen akar annak tudatára ébredni, hogy a haladás menetét büntetlenül nem lehet mesterségesen siettetni a szépen kiesztelt, de a gyakorlati teherpróbát ki nem állott elméletekkel.

A mult hó folyamán a két kimondottan ellenlábás művészi irányzat művelői léptek alkotásaikkal a nagyközönség színe elé; a régi hagyományokon örökődő Benczúr-Társaság a Régi Műsarnokban és a progresszív művészek egyesülése, a KUT (Képzőművészek Új Társasága) a Nemzeti Szalóban.

A KUT kiállításán első pillanatban szembeötlik, hogy milyen szétágazóan egyéni a kutató művészet. Egyik művész a természetből merített élményét új kifejezés móddal tolmácsolja, a másik mester munkájában a természet mint újszerű „meglátás”, egyéniségének megfelelő átkomponálásban jelentkezik; van olyan is, akinek hangsúlyozott célja egy újszerű technikai eljárás keresése vagy megteremtése. (Megjegyzendő, hogy az ultramodern törekvések szószólói nem szerepelnek az egyesülésben.)

Rippl-Rónay József már nem szorul bővebb méltatásra. Elégé ismert fogalom már művészete, melynek újszerűsége a természet interpretálása merész, kápráztató technikával. Kiállított pasztellképei közül kiváló figyelmet érdemelnek a „Kövezők”, „Kelenhegyi út télen” és a bravúros „Női arckép”.

Vaszary János szinte bántóan